

L'ESCOLA DEL MESTRE FRANCESC X. MUNTADAS

Francesc Palet i Setó

Vull referir-me a un article del senyor Josep Boix, bon amic meu, d'entre els molts treballs que va publicant dins del que ell en diu *paisatges urbans*; concretament, a un de data 14 de novembre del 1998 i en el qual parla de «Cal torero, de sala de ball a escola».

Aquesta va ser la meva escola, després d'haver passat abans, d'una volada (l'any 1928), pel Grup Escolar Torrella, de la Rambla, perdut ja fa anys.

Ara, va caient a trossets el col·legi que pejorativament s'anomenava «de cal senyor Torero», al cim de la carretera de Montcada (al número 86). Llavors no sabíem el perquè d'aquest malnom. Això no obstant, jo, de l'escola, en tinc uns records entranyables. Va ser l'època del meu desvetllament per conèixer i saber tota mena de coses. Vull explicar, doncs, aquests records.

L'any 1929 el nom era el de Colegio Ibero-americano i estava dirigit per en Francesc Xavier Muntadas. La família del mestre eren la seva muller (la senyora Maria) i els avis, pares de la senyora, de noms Maria i Josep. El matrimoni tenia dos fills, en Joan i en Ramon. En Ramon era company meu de jocs i condeixible a la mateixa classe amb els altres alumnes.

Un altre personatge important era el senyor Joanet, germà del mestre. Alguna vegada el senyor Joanet es feia càrrec de la classe per absència del senyor Muntadas. Tota la canalla estàvem encantats amb ell. Aquell dia ens explicava coses i contes; la seva bonhomia ens imposava un gran respecte i, sense haver de ser autoritari, ens movíem tots pel seu voltant amb atenció creixent. Penso que potser ens preniem el dia com a mig festiu, sense haver de fer treballs i tan sols alguna lectura.

La meva relació amb aquesta família, ara que ja han passat tants anys, la tinc ben gravada a la ment. Havia tingut ocasió de viure més a prop d'ells que altres alumnes. Els meus pares treballaven a la fàbrica. La mare feia torns: al matí de nou a una, i al vespre de les sis fins a les deu. El pare feia l'horari normal: de tres quarts de vuit fins a les dotze i, a la tarda, de les dues a dos quarts de set; així feia vuit hores i tres quarts, cada dia. Aquests tres quarts de més diaris eren per poder fer la *setmana anglesa* i plegar el dissabte al migdia. El total d'hores setmanals eren les 48 establertes.

El pare era qui cada tarda ens venia a recollir a l'escola. Però en segons quines èpoques a la fàbrica feien *banderes* –el mostrar– i el pare s'havia de quedar a *vetllar*. Plegava a quarts de vuit. Jo em quedava a l'escola, *recomanat*, fins que ell venia.

Quan, acabat l'horari normal de classe, tota la quitxalla ja era fora, el senyor Muntadas em deia de baixar amb ell cap a casa seva. Era a sota de la gran sala on hi havia la classe. Aquesta donava a peu pla, a nivell de la carretera, i ells vivien en un semisoterrani. Tenien llum i ventilació, ja que sortia a una gran extensió de terreny amb arbres i flors –era el que en dèiem el pati.

Mentre la família sopava, al volt de la taula, jo restava quietó entre ells, esperant el meu pare. Algunes vegades en Joan tocava el piano. Finalment el meu pare, des de la porta principal, feia un crit. M'acomiadava de tots i amb ell anàvem cap a casa nostra.

En Joan, el noi gran, estudiava teoria de teixits –feia unes creuetes remenudes en un quadern quadriculat–. Si en Joan arribava d'hora a casa i encara restaven alguns recomanats, se'ns emportava a un recambro prop del lavabo i allí, asseguts en uns bancs, ens explicava un conte o rondalla d'aventures. Li pregàvem que ho fes i així, durant aquella estona, restàvem quietos al seu voltant.

En Ramon, el noi petit, era de la meua edat. Fa uns anys que va morir. La seva vídua, la senyora Antònia Rodó, me n'ha parlat algunes vegades, d'en Ramon i la seva família, i per aquest motiu se m'han anat desvetllant tots aquests records.

A la classe teníem unes taules llargues pesants i matusseres, sense respatller, d'una cabuda per a cinc o sis alumnes. Cada dissabte al matí es feia neteja del local amb serradures mullades. Les taules s'apilaven vora les parets i s'escampaven les serradures. Els nois hi ajudàvem. Una vegada escombrat el terra, les taules eren retornades al seu lloc.

Més tard van arribar a la classe unes taules individuals, amb seient mòbil i tapa en forma de pupitre inclinat, que s'aixecava i quedava un departament espaiós per guardar-hi quaderns i llibres. Amb en Ramon imaginàvem aquestes taules com si fossin motocicletes, cadascun de nosaltres en una taula. Fèiem els viratges i els sorolls i espetecs corresponents.

Del mestre, el senyor Muntadas, en recordo molts detalls. Sempre m'havia pensat que era oriünd de cap el Berguedà i ara en diré el perquè. Tenia una motocicleta –no en recordo la marca– força grossa. Algunes vegades l'havia deixada a l'aula i hi manipulava les peces de les seves entranyes. Hi feia algun arranjament.

Ara, he sabut que el senyor Muntadas havia exercit de mestre de minyons a Puig-reig; allí va conèixer la senyora Maria i més tard van venir a la nostra ciutat.

Aquells anys incipients de la ràdio, ben desconeguda encara, ell tenia un aparell Clarion en forma de capella; l'havia portat a la classe i tots la podíem escoltar. També una màquina d'escriure Underwood, amb la cinta de color violeta, i ens havia donat l'oportunitat d'escriure-hi.

En un temps estiuenc, el mestre va construir unes mitges persianes de llistons fixos inclinats, de llibret, tot de fusta, que va col·locar als baixos de les finestres. Així es va evitar que des de dins no ens distraiguéssim i la gent del carrer no fessin el badoc. Aquestes persianes de llibret encara les hi he vist últimament.

Heus aquí que un bon dia se'ns presenta a l'escola un personatge impressionant. Era un fotògraf. Anava abillat amb unes polaines fins a sota genoll, amb uns cordons en ziga-zaga. Ens assegürem en tres fileres; ell plantà un trípode de fusta, i al damunt la màquina, i es cobrí totalment amb un drap negre. Gran espectacle per a una ment de cinc anys! La foto, molt bé, i d'alguns companys tinc anotats els noms. Primer, a la filera de dalt, el mestre, el senyor Muntadas, i els alumnes més ganassos: Bofill i Oliva; i dels menuts: Pi, Coletes, Gallart, Llenes, Magdaleno, Muntadas (Ramon) i jo a la punta esquerra de la filera de baix i amb cara d'esmolet.

El senyor Muntadas, no recordo haver-lo vist mai enfadat ni violent. Tenia una gran paciència. Ens anava allixonant en l'aritmètica, treballs de càlculs i escriptura en llapis i en tinta, lectures en castellà i més tard en català. Recordo que en algun moment m'havia fet ensenyar l'abecedari a uns alumnes nouvinguts, més juvenets.

Relació de llibres que s'utilitzaven a l'escola

<i>Data de recepció</i>	<i>Títol</i>	<i>Autor</i>	<i>Tema</i>
28-IX-1928	<i>El camarada</i> (Grup Escolar Torrella)	J. Dalmau Carles	Lectures
?	<i>El narro</i>		
8-XI-1929	<i>El primer manuscrito</i>	Ant. Balmaña Ros	Lectura
X-1930	<i>Lo que nos rodea</i>	Manuel Marinello	Cinquanta lliçons
14-I-1931	<i>Ejercicios de cálculo</i>	G. M. Bruñó	Matemàtiques
11-II-1931	<i>Aritmètica</i> (grau mitjà)	J. Dalmau Carles	Matemàtiques
21-IX-1931	<i>El trobador català</i>	Ant. Bori i Fontestà	Poesia i narracions
13-X-1931	<i>Lengua española</i>	G. M. Bruñó	Gramàtica
4-X-1932	<i>El segundo manuscrito</i>	J. Dalmau Carles	Lectura
	<i>Doctrina cristiana</i>		Religió (edició del 1926)
19-II-1932			
19-I i 2-II-1933	Llibreta (dimensions: 4°)		Matemàtiques
27-II; 3, 4 i 8-III-1932	Fulls mecanografiats		Còpies i escrits propis
Sense data	Tres fulls més		

Disposició de l'aula

La classe era gran i espaiosa; tres finestrals donaven a la carretera i a l'altre costat hi havia una escala per anar cap a l'estada del mestre; tenia un balcó des del qual es divisava el pati i més enllà les sinuoses carenes de la serra de les Martines. Finalment, una galeria coberta, on hi havia uns bancs i el wàter o comuna, com en deien llavors.

Penjats prop del sostre, uns dibuixos de colors, escampats per tot el voltant, força borrosos i esclarissats, amb uns llistons a baix i a dalt, on hi havia escenes de la Història Sagrada. Els teníem molt lluny de la nostra mirada i eren empolsinats. També mapes d'Espanya i del món, a una alçada adient per poder-los consultar.

La taula del mestre era tot un poema. Tenia una de les quatre potes trencada. Estava més o menys apedaçada amb un filferro. Nosaltres en dèiem *la pota coixa* o *la pota ranca*. Quan, en un moment de debilitat, la taula es desequilibrava, corria tot seguit un noi a posar-la bé. Havia fet una gran gesta. Tot això es feia sense aldarull, en silenci.

Des de les finestres de la classe, en una ocasió, vam veure passar una gran desfilada de soldats per la carretera. Penso que per això el mestre va posar, més tard, les mitges persianes fixes de llibret.

Façana de l'antiga escola, actualment. *Fotografia de l'autor.*

El pati, per a tots nosaltres, era una petita meravella. A l'hora de l'esbarjo, baixàvem l'escala cap a la casa on vivia el mestre, sense presses i en bon ordre. Tenia una primera sortida a un espai quadrat i enrajolat, on hi havia una taula rodona de pedra i testos amb flors; d'allí es passava a una gran extensió amb algun arbre. Quan hi anàvem a mitja tarda, el primer moment es produïa un campí qui pugui colossal. No en vulgueu més, de corredisses i jocs. Jugàvem amb baldufes, bales, cromos, a cuc i amagar i, sobretot, recordo «la natja» i «a revici». Aquests jocs els he descrit al meu treball «Juguem? Els jocs infantils: un passat que hem viscut» (TERME, 15, 2000, p. 66-72). Les descripcions són el record d'aquella època infantil. Aquell pati ens tenia el cor robat.

Una data significativa és la del 14 d'abril del 1931. S'havia proclamat la República. El pare va plegar abans d'hora de la feina i em va passar a recollir a l'escola, que és el mateix que van fer altres mares i pares, amb fills en edat escolar. Havent sopat vam anar al Raval amb el pare. A l'Ajuntament hi havia banderes al balcó (una de nova) i discursos.

La Banda Municipal de Música era a l'atri. Així que van acabar els discursos, els músics van interpretar *La Marsellesa*, l'himne de França. En aquella ocasió, segurament no sabien quin havia de ser el bo. Tot era tendre.

Penso i recordo encara unes paraules que va dir-me el pare –més tard vam veure que havien estat profètiques– a la meua pregunta «I ara, què passarà?»: «Millor que tot hagi anat així, però una república sense republicans, no sé si ens durarà».

Durant el meu pas per l'escola del senyor Muntadas, també vam prendre part a dos actes importants, en què es va poder demostrar l'educació i el civisme dels escolars d'aquell temps –mentre anàvem pel carrer, tots els nois i el mestre guardàvem un silenci total i un comportament del tot correcte–. M'agradaria reportar, i els copio textualment, dos treballs meus; el primer, referit als actes de la Festa de l'Arbre, que se celebrava per la Festa Major de la ciutat. Anàvem a l'Ajuntament i a berenar al Passeig.

«D'una visita a l'Ajuntament» (publicat a *Diari de Terrassa* el 17 d'octubre del 1981)

El dimarts de Festa Major, tots els infants de Terrassa que assistíem a les escoles municipals o particulars érem convidats per la Casa de la Ciutat a un berenar al Passeig.

D'aquesta festa se n'havia dit Festa Escolar i, més tard, Festa de l'Arbre. Hi participaven les autoritats municipals i l'amenitzava la Banda Municipal de Música, amb el seu director, el mestre Serrat, al front –el recordo molt bé, i en canvi les autoritats em passaven per alt.

Aquell dia, el nostre mestre ens donava una explicació de la importància dels arbres, amb majúscules. Si n'hi havia oportunitat i el col·legi tenia pati, es plantava un arbre: una veritable prova d'amor i de respecte a la natura –si fa o no fa com ara, amb els incendis forestals–. Amb tot això, el matí se n'anava enlaire.

I aquella mateixa tarda, ben nets i clenxinats i amb la bata i les espadenyes noves, ens presentàvem a l'escola ben disposats per participar a la segona part de la Festa de l'Arbre.

Dues coses em plau evocar: abans d'anar al Passeig, nosaltres, la nostra escola, passàvem per l'Ajuntament, entràvem al vestíbul i sortíem cap al pati, on romaníem una bona estona. No he sabut mai el sentit d'aquella visita a l'Ajuntament. Mentre érem a l'Ajuntament, el nostre silenci era total i exemplar. Una bona nota de respecte i educació. Llavors tenia ocasió de mirar i remirar aquelles columnes i arcs gòtics i el cap em barrinava pensant que aquell edifici tan sumptuós devia ser molt important.

L'altre record que servo és el gust que tenia la mortadel·la –una menja estranya per a mi en aquells temps– que hi havia dins del panet de Viena.

Els alumnes del mestre Muntadas, l'any 1929. Fotografia d'autor desconegut cedida per l'autor.

«El carrer de la Igualtat» (publicat a *Diari de Terrassa* el 30 de gener del 1982)

Fa poc temps que als sistemes pedagògics s'hi ha introduït un apartat dedicat a la plàstica. Els infants aprenen una sèrie de treballs i utilitzen les mans per a crear-los. Actualment aquest aprenentatge s'ha convertit en una assignatura obligatòria. Contràriament a la que abans en dèiem *urbanitat*, que ha desaparegut de les aules escolars i gairebé de tot arreu.

Ve't aquí que, ja fa anys, uns vaillets ben preocupats per aquest tema dels treballs manuals –quan encara no eren obligatoris a l'escola– estaven enfeïnats fent tota mena de barquetes de paper i provaven la seva fiabilitat de navegació, tirant-les al fil d'aigua de la riera del Palau, al lloc que aquesta començava el seu endogalament, quan s'encreuen el carrer de Cervantes i la Rambla d'Ègara. Ben entretinguts amb aquest joc, no s'adonaven que Sant Llorenç s'havia enfurrunyat feia estona. I com en tantes ocasions ha passat i encara passa, sense gens d'espectacle, la riera va arribar a la nostra ciutat carregada d'aigua i de males intencions i aquells tres infants van ser engolits per les aigües. Quin esglai i quina desgràcia, Déu meu!

L'endemà a la tarda tots els escolars vam assistir al seu enterrament. Aquell dia vaig descobrir el pont del Passeig, el carrer de la Igualtat –quin nom més simbòlic i més ben trobat– i el cementiri. Unes fileres llarguíssimes de nois i noies acompanyàvem els nostres companys. La corporació municipal en ple anava escortada pels macers, uns senyors vestits de forma estranya: de negre, amb calça ajustada a la cama i un capell molt teatral, i que portaven una vara lluent a la mà. Nosaltres caminàvem per una vorera en molt mal estat –trencada i trossejada, vull dir– i els tres cotxes mortuoris, l'un darrere l'altre, amb els bagulets blancs, pel mig del carrer, és clar, ple de sots i bonys. A cada sotrac el cor se'ns encongia. Hi havia un greu silenci i l'espectacle era impressionant.

Aquell vespre a casa, als pares, de preguntes per voler saber coses d'aquells dos homes vestits de negre, tan estranys, i del cementiri... i de la mort... encara els en faig ara.